

ЗМІСТ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ЗІ ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ

У статті розглянуто сутність змісту освіти. Обґрунтовано відмінність між поняттями «інформація» та «знання». Подано теоретичне обґрунтування умов та напрямів формування змісту професійної підготовки майбутніх фахівців зі здоров'я людини на принципах конфігурування.

Ключові слова: *зміст освіти, інформація, знання, професійна підготовка, фахівці оздоровчої сфери, конфігуратор.*

В статье рассмотрена сущность содержания образования. Обосновано различие между понятиями “информация” и “знание”. Представлено теоретическое обоснование условий и направлений формирования содержания профессиональной подготовки будущих специалистов оздоровительной сферы на принципах конфигурирования.

Ключевые слова: *содержание образования, информация, знания, профессиональная подготовка, специалисты оздоровительной сферы, конфигуратор.*

The article deals with the essence of education. Distinction between "information" and "knowledge" is also justified. The theoretical justification of the conditions and trends shaping the content of the training of future specialists of recreational areas on the principles of configuration is submitted.

The ways of improving the efficiency of learning in the modern world are outlined. It reveals the relevance of the issue of defining the range of knowledge of future health specialists, it is necessary to improve their specific skill during the professional activities. A detailed configuration is considered as the principle of theoretical and methodological approach to finding, specifying and synthesing knowledge about health necessary for a health specialist. The process of unification and integration of diverse knowledge in the configuration cannot only organize available knowledge, but also find some additional knowledge necessary for an effective professional expert. The available sources about the individual components of health and the content subjects of recreational areas are analyzed. Some most important factors are distinguished. These factors often become the cause of frustration of an ordinary individual.

For health education, despite its close links with the health and physical education, there is a problem of determining the actual range of knowledge needed to improve most of the skills required by the specifics of the profession.

Content is the key to education. Thus, knowledge of the content appears to be the major didactic issue in every specialist training curriculum. This raises the difficult question of the integration of knowledge in order to justify the content of training. The synthesis of knowledge from various areas is a fairly complex process determined by the informal connection between the knowledge and the structure of the object and the procedure of its research.

Previously, the content of education was associated with verbal learning material. Today it is not only the level and extent of the acquired theoretical knowledge but also the activities of students, their emotional attitude to the material under study. Special attention is paid to this concerning the education of health specialists that cannot be grasped without individual practical and creative application of theoretical knowledge in their future careers and in their lives.

For a long time in pedagogy there used to be no clear notion of the term "knowledge", and more often in educational literature it is defined as all the accumulated information about the world. The current stage of development of pedagogical and psychological sciences is characterized by more meaningful definitions of the concepts of "information" and "knowledge", but there have not been any generally accepted definition in modern science so far. In order to change information into knowledge, people should receive it (by the organs of senses), recognize it (convert to specific sensory images), understand (analyze, synthesize, incorporate the knowledge that already exists into the system of elements), reflect (open or find specific answers to the questions, misunderstandings, difficulties, expectations arising from the demonstration of knowledge), organize (to establish the links between the elements of knowledge) and be able to use them to transform reality (on practical and theoretical levels).

Keywords: *content, information, knowledge, training, healthcare experts, configuration.*

Постановка проблеми. Сьогодні в умовах колосального зростання обсягу інформації дедалі складніше здійснювати передачу знань, а тим більше забезпечувати їх засвоєння. Необхідність забезпечення якості опанування знаннями в сучасних умовах актуалізує не лише проблему ефективності їх передачі, а й активізації сприйняття, осмислення та усвідомлення, знаходження засобів і способів, які сприяють розвитку творчої ініціативи, здатності до самоосвіти та самоактуалізації. Вирішення зазначеної проблеми потребує нових підходів до систематизації та вивчення механізмів поповнення знань, в основі

яких - вибірковість опанування, детальне структурування інформаційного масиву шляхом поділу його за дисциплінами, проблематикою, науковими підходами, засобами й механізмами пошуку.

Для оздоровчої освіти, незважаючи на її тісні зв'язки зі сферою охорони здоров'я та фізичною культурою, актуальною є проблема визначення спектру знань, необхідних саме фахівцеві з оздоровлення, урахуваючи специфіку його професійної діяльності. На цьому факті наголошував академік М.М. Амосов, зазначаючи: «Лікарі та професори, які навчають лікарів, часто просто некваліфіковані в питаннях здоров'я. Спеціалістів практично немає. Для того, щоб їх підготувати, потрібні час і знов-таки довіра до цього шляху, переконаність у його необхідності. У системі охорони здоров'я і медичній науці немає форм організації вивчення здоров'я в науковому і практичному плані. Цим повинна займатися гігієна, але вона давно зісковзнула на позицію захисту людини від зовнішніх шкідливих впливів, а не від самої себе» [1, с. 212].

Зазначене спонукає до вдосконалення змісту навчання і переходу від вузькопредметного спрямування подання знань до їх викладення в системно-організованому порядку. Зрештою, питання про зміст знань постає перед кожною навчальною програмою підготовки фахівця як основне питання дидактики. Зміст – ключовий фактор освіти. При цьому виникає складне питання про інтеграцію знань з метою обґрунтування змісту підготовки фахівців. Синтез знань з різноманітних дисциплін становить собою досить складний процес, детермінований не формальними зв'язками між знаннями, а структурою об'єкта і процедурою його дослідження.

Аналіз актуальних досліджень. Освіта завжди містила триєдину мету: пізнання таємниць природи, буття (наука), підготовку людини до певної діяльності (професійна освіта) та виховання. Освіта – це спосіб суспільства залучити підрастаюче покоління до культури, дати можливість молоді набути навички та вміння, необхідні як суспільству, так і самим молодим людям, які стають членами суспільства. Сучасна освіта, крім надання знань, має прищепити молодій людині здатність самостійно їх оволодівати потрібною інформацією та

творчо її осмислювати. Тобто освіта покликана навчити майбутнього громадянина на основі отриманих знань критично і творчо мислити, використовувати знання як у професійній, так і в суспільно-політичній діяльності [3].

Раніше зміст освіти асоціювався з вербальним навчальним матеріалом. Сьогодні це не тільки рівень та обсяг здобутих теоретичних знань, а й діяльність студентів, їхнє емоційне ставлення до матеріалу, що вивчається. Особливої ваги набуває останнє положення, коли йдеться про освіту фахівців оздоровчої сфери, яку неможливо досягнути без практичного творчо-індивідуального застосування теоретичних знань як у майбутній професійній діяльності, так і у власному житті. Тому тлумачення змісту освіти, наведене в словнику професійної освіти, найбільш адекватно відображає сутність саме оздоровчої освіти: «Зміст освіти – система наукових знань про природу, суспільство, людське мислення, практичних умінь і навичок та способів діяльності, світоглядних, моральних, естетичних ідей та відповідної поведінки, якими повинен оволодіти учень, студент у процесі навчання» [8, с. 117].

У педагогіці досить тривалий період не існувало однозначного тлумачення поняття «знання», і за все його визначали як усю накопичену людством інформацію про світ. Сучасний етап розвитку як педагогічних, так і психологічних поглядів характеризується більш змістовними дефініціями понять «інформація» і «знання», які, однак донині ще не отримали остаточних визначень [2]. У Всесвітній енциклопедії поняття «знання» трактується як «...селективна, упорядкована, певним способом (методом) отримана, відповідно з певними критеріями (нормами) оформлена інформація, що має соціальне значення, і така, що визнається саме як знання певними соціальними суб'єктами і суспільством у цілому» [5, с. 373]. Натомість автори «Великої сучасної енциклопедії» дають таке визначення: «Знання – форма існування і систематизації результатів пізнавальної діяльності людини, що допомагає раціонально організувати людську діяльність і вирішувати різноманітні поточні проблеми. Виділяють різні види знання: наукове (властиві логічна обґрунтованість, доведеність, відтворення результатів),

повсякденне (слугує основою орієнтації людини в навколишньому світі), інтуїтивне, релігійне та ін.» [4, с. 168–169].

Мета статті – розкрити сутність та обґрунтувати умови й напрями формування змісту професійної підготовки майбутніх фахівців зі здоров'я людини.

Виклад основного матеріалу. Хоча поняття «інформація» і «знання», на перший погляд, подібні за змістом, їх не можна ототожнювати. Перше з них має більш широкий зміст, і вони відрізняються за формою та функціями застосування в різних сферах науки й діяльності. Для того, щоб інформація стала знанням, людина повинна її сприйняти (сенсорними органами), зрозуміти (перетворити на конкретні чуттєві образи), осмислити (аналізувати, синтезувати, включити в систему елементів знання, що вже існує), рефлексувати (розкрити специфіку або знайти варіанти відповідей на ті питання, непорозуміння, труднощі, очікування, що виникають унаслідок маніфестації пізнання), систематизувати (встановити взаємозв'язки між елементами знань) і вміти використати їх для перетворення дійсності (на практичному і теоретичному рівні) [2].

Отже, знати – означає вміти, відчувати, переживати самому. Здобутий людством досвід і перевірений практикою результат пізнання дійсності трансформується в знання. Отже, знання властиві людині, яка рефлексувала у своїй свідомості деяку інформацію, тобто знання – це інформація, що стала надбанням людини. По-справжньому людина знає лише про те, що вона випробувала, пережила на власному досвіді. Джерелом знань є саме життя.

Не завжди і не кожний студент спроможний відразу осягнути глибинний зміст і сутність теоретичної інформації, стисло викладеної «сухими» науковими фразами в монографії чи навіть підручнику. Отримати професіоналізм та майстерність, лише читаючи книжки, так само неможливо, як і навчитися керувати автомобілем за підручником, жодного разу не сівши за кермо. Теоретична інформація, на відміну від знань, завжди поверхова. «...Мудрі вислови за своєю суттю є ідеалами, які покликані виконувати морально-регуляторну функцію в поведінці людей. Утілені в мудрих висловах істини, які стосуються

практичної життєдіяльності людей, але не були пережиті індивідом, не можуть органічно включатися в систему його власної регуляції. Пошук готових зразків «мудрої поведінки» не тільки безнадійний, а й гальмує власний творчий розвиток особистості», – зазначає Л.П. Гримак [6, с. 181–182]. Удосконалення особистості відбувається в першу чергу в процесі накопичення практичного життєвого досвіду. Крім того, у різних літературних та інших джерелах інформації часто можна знайти досить суперечливі, а іноді діаметрально протилежні відомості.

Людині, яка не компетентна в певних оздоровчих технологіях, складно пізнати й оцінити певний оздоровчий засіб. Єдиний спосіб його оцінити – дізнатися з «перших рук», тобто відчувати на собі. Зазвичай, дослідники збирають дані про групи людей, вивчаючи різницю між різними варіантами способу життя. Збір даних про те, як одна й та сама людина реагує на різні, наприклад, дієти, також є методом дослідження, але особливо цінним він є для самих учасників експерименту. Хоча достовірність результатів визначається кількістю людей, які брали участь у дослідженні, проте тому, хто страждає, наприклад, на алергію до конкретного продукту буде байдуже, що для мільйонів інших людей цей продукт виявився корисним. З огляду на наукове дослідження цінність такого досвіду незначна, усього лише епізод чи суб'єктивний відгук, але для конкретної особи має виняткове значення. Отже, випробовуючи певні оздоровчі засоби, людина сама для себе є найбільш об'єктивним експертом та суддею. Це найліпший варіант, коли йдеться про здоров'я.

Утім зазначене не означає, що слід відкинути досвід інших і зосередитися лише на власному. Теоретична інформація необхідна як підґрунтя для прийняття рішень, вона спрямовує діяльність, визначає орієнтири. Шлях буде набагато простішим і подоланим швидше, якщо основою власного досвіду стане досвід інших людей у вигляді теоретичної інформації. Важливо знайомитися з різними думками, як загально визнаними, так і альтернативними, проте будь-яку думку слід сприймати критично, з урахуванням власних індивідуальних особливостей і набутого досвіду.

Зрозуміло, що молодий спеціаліст у своїй професійно-практичній діяльності з формування настанов на здоровий спосіб життя та побудови індивідуальної оздоровчої програми використовуватиме власний практичний досвід та теоретичні знання, набуті під час навчання. У зв'язку з цим слід наголосити, що на тлі загальної грамотності більшість людей просто не знає, здавалося б, елементарних речей про механізми та чинники здоров'я, тому для оздоровчої освіти актуальною проблемою залишається опрацювання положень, котрі характеризують зміст знань про здоров'я, якими повинен володіти фахівець зі здоров'я людини.

На перших етапах роботи над змістом навчального матеріалу важливо професіоналізувати всю наявну інформацію і привести її у відповідність до вимог конкретного фаху. В результаті цього визначається коло необхідних професійно значущих знань, якими має оволодіти фахівець у процесі вивчення дисциплін за навчальною програмою. Змістовий компонент системи професійної підготовки фахівця оздоровчої галузі має бути представлений елементами змісту (цикли дисциплін, предмети, теми, програмні питання тощо), які здані забезпечити формування готовності до виконання професійних обов'язків та необхідного рівня компетентності.

Оскільки знанням притаманна структурованість, тобто взаємозв'язок між їх елементами, сам факт наявності незалежних різногалузевих знань про об'єкт ще не є підставою для їх об'єднання. З цією метою слід, умотивувавши доцільність інтеграції знань, спочатку перебудувати їх відповідно до структурної моделі об'єкта (у нашому випадку – професійної діяльності фахівця зі здоров'я людини) в межах спеціальної цільової настанови – зробити їх такими, що об'єднуються, і теоретично однорідними. За цієї умови відбувається як складний процес злиття вихідних розрізнених знань, так і їх залучення до нового сукупного знання. Для здійснення дієвого синтезу ряду дисциплін пропонується вибудувати абстрактну модель об'єкта, так званий конфігуратор. У контексті окресленої проблеми під поняттям «конфігуратор» слід розуміти сукупність якісно різних

думок фахівців щодо проблеми проектування системи збереження й відтворення стану здоров'я людини.

Конфігуратор – основне відношення упорядкованості елементів системи, безпосередньо пов'язане з її генералізованою функцією як цілого; критерій побудови і структуризації системи. Конфігурування (лат. *configuratio* – взаємне розташування) – особливий логіко-методологічний спосіб синтезування різнопредметних знань, різних уявлень про один і той самий об'єкт; засіб рішення проблеми взаємозв'язку (об'єднання, синтезу, ущільнення) різних предметів одного об'єкта в єдину структурну модель, яка стає основою для розгортання низки нових предметів вивчення. Щоб відтворити структуру об'єкта, необхідно ввести в систему сукупного знання специфічне утворення – структурну модель об'єкта. Така модель має особливу функцію в системі теорії: вона відображає об'єкт і створена спеціально для того, щоб об'єднати вже існуючі знання. Конфігуратор стає ідеальним відображенням структури об'єкта, роз'яснює й обґрунтовує існуючі знання, показує, проекціями яких сторін об'єкта вони є [5, с. 505].

Конфігурування забезпечує таке перетворення теоретичних схем і знань, коли їх синтез стає можливим. Взаємодія сформованих уявлень про зміст знань із заново побудованим конфігуратором зумовлює їх перебудову, іноді досить суттєву. Навіть однаковий набір дисциплін для конфігурування змісту підготовки спеціалістів певного фаху в результаті конфігурування може давати різні результати, що в подальшому дозволяє більш детально спеціалізувати процес підготовки.

Принцип конфігурування як теоретико-методологічний підхід до обґрунтування загального змісту підготовки доцільно використати для знаходження, конкретизації та синтезу знань про здоров'я, необхідних саме фахівцеві зі здоров'я людини. Звичайні «кросвордні» знання, не мають професійної цінності. Такі знання – уривчасті, неусвідомлені – доцільніше вважати інформацією. Потрібні структуровані, системні, діяльнісно-цілісні знання з навичками їх конкретного застосування. Тому своє завдання щодо формування

знань ми вбачали в тому, щоб серед численних факторів, які обумовлюють здоров'я (чи нездоров'я) людини, шляхом конфігурування виявити найголовніші та найвпливовіші з них, ігнорування яких найчастіше стає причиною погіршення стану здоров'я організму людини. Виокремлення та конкретизація таких чинників з погляду їхньої професійно-прикладної функції дозволили окреслити коло необхідних знань. При цьому роль конфігуратора як структурної моделі змісту професійної підготовки, який необхідно сформувавати, виконували різноманітні ідеальні уявлення про зміст діяльності фахівців оздоровчої сфери.

Ураховуючи зазначене, можна припустити, що в результаті конфігурування зміст підготовки фахівців різного профілю значною мірою відрізнятиметься (наприклад, учитель з основ здоров'я молодших або старших класів, фахівець оздоровчої фізичної культури, фізреабілітолог, фахівець зі здоров'я людини). Отже, конфігуратор у даному випадку є похідною від поставленої мети – упорядкованість знань про об'єкт дослідження. Саме процес об'єднання, інтеграції різноманітних знань під час конфігурування дозволяє не тільки впорядкувати наявні знання, а й знаходити додаткові, необхідні для ефективної професійної діяльності фахівця.

Оскільки наука про здоров'я є порівняно молодою галуззю, розвиток якої лише розпочався, на перших кроках її становлення не вдалося уникнути певних протиріч під час розгляду окремих питань, дискусійність вирішення яких зумовлена складністю предмета дослідження – здоров'я людини. Адже людський організм як біосистема найбільшою мірою віддзеркалює філософські закони буття і тому вимагає до себе діалектичного підходу. Недостатнє розуміння мети і завдань підготовки фахівців оздоровчої галузі викликає певні труднощі, пов'язані з підбором, адаптацією й цілеспрямованим використанням змісту певних знань на заняттях.

Забезпечити високу ефективність процесу оздоровлення можна лише за умов побудови правильної конфігурації оздоровчого впливу на основі комплексного застосування різних засобів. Цілеспрямована стимуляція слабких інформаційно-енергетичних каналів дозволяє досягати високої ефективності

процесу оздоровлення за порівняно невеликих зусиль. Головне не сила, а правильна конфігурація, архітектура впливу на систему. Маленькі, але правильно організовані резонансні впливи на складну систему, якою є організм людини, можуть забезпечувати досить високі результати. Важливо задіяти механізми, які дозволяють ефективно впливати на стан здоров'я, використовуючи численні оздоровчі методи як кожний окремо, так і в різноманітних комбінаціях.

Автори відомих на сьогодні численних рекомендацій, методик і систем оздоровлення по-своєму, іноді спрощено й однобічно розкривають сутність запропонованих засобів і пояснюють механізми їх оздоровчої дії, керуючись переважно власними переконаннями та вподобаннями. Прихильники певної оздоровчої системи, обстоюючи важливі, на їхню думку, положення, схильні, якщо не заперечувати повністю, то в усякому разі ігнорувати те, що пропонує інша методика. Утім, раціональне зерно містить будь-яка авторська система оздоровлення.

Оскільки здоров'я людини – це багатокomпонентна ієрархічна структура, що є результатом дії значної кількості різноманітних чинників, надзвичайно важливо з'ясувати зміст знань про здоров'я, які дозволяли б зацікавленій особі аналізувати, узагальнювати, робити висновки та вчасно корегувати оздоровчу програму і, розвиваючи гнучкість оздоровчого мислення, шукати та знаходити оптимальний шлях до здоров'я. Система оздоровлення повинна змінюватися для кожної людини, а не людина пристосовуватися до певної системи. Кожна людина унікальна й неповторна, тому будь-який оздоровчий засіб може бути надзвичайно корисним для одного, а іншому завдати непоправної шкоди. Вузкопрофільні оздоровчі методики, що пропонуються в популярних виданнях, принесуть користь лише тоді, коли відповідатимуть індивідуальним особливостям людини.

Ще А. Дістервег зазначав, що поганий учитель повідомляє учням істину, а гарний – учить її знаходити. Постійний пошук істини розвиває розумову самостійність. Істину необхідно не сприймати як готовий продукт, а відкривати. А. Дістервегові належать і такі слова: «Розвиток і освіта жодній людині не можуть бути надані чи повідомлені. Усякий, хто бажає до них долучитися, повинен

досягти цього власною діяльністю, власними силами, власним напруженням» [цит за: 7, с. 21]. М. Монтень у праці «Досліди» наголошував на необхідності проведення занять не на слух, а шляхом досліду. І хоча ці твердження більшою мірою стосуються освітянської сфери в цілому, вони набувають особливої ваги, коли йдеться про навчання і виховання у сфері оздоровлення. Адже процес оздоровлення, а особливо зцілення, вимагає не просто абстрактної праці, а інтелектуальної, творчої, високопрофесійної роботи кожної людини.

Аналіз існуючих на сьогодні знань про здоров'я і дослідження окремих складових змісту дисциплін оздоровчого спрямування дозволив серед комплексу чинників на принципах конфігурування визначити найголовніші, що спричинюють розлад функціонального стану організму пересічного індивіда, тобто відшукати саме ті знання, необхідність вивчення яких детермінована особливостями професійної діяльності фахівців оздоровчої сфери.

Розвиток науки про здоров'я на підґрунті філософської гносеології та методології дозволяє сформулювати нове бачення людини, її здоров'я як багатовимірного процесу. Таке уявлення долає межі редукціонізму та механіцизму, які часто мають місце під час диференціації наукового пізнання. На цьому підґрунті ґрунтується матеріал практичних занять з урахуванням індивідуальних, статевих та вікових особливостей. Так само вивчаються вузькоспрямовані принципи оздоровчої діяльності щодо рухової активності, харчування, ендоекології, загартовування, корисних та шкідливих звичок, психоемоційної активності, моральних якостей як основи духовного і фізичного здоров'я тощо. Напрями оздоровчого впливу повинні розглядатися в органічному взаємозв'язку з проблемами біологічного, психофізіологічного та соціального характеру. Хоча наведені складові не є особливими й складають зміст майже всіх існуючих на сьогодні літературних наукових, методичних та популярних джерел оздоровчого спрямування, однак їх розгляд в аспекті фахового спрямування є одним із головних завдань нашого дослідження.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Для оздоровчої освіти проблема розробки змісту знань, якими повинен володіти фахівець зі здоров'я

людини, є досить актуальною. Застосування принципу конфігурування дозволяє серед існуючих на сьогодні знань про здоров'я визначити необхідні саме фахівцям оздоровчої сфери.

Розглянуті аспекти даної проблеми не вичерпують усіх питань і не претендують на всебічне її висвітлення. Подальшого дослідження потребує питання сутності та конкретизації змісту навчального матеріалу, яким повинен оволодіти майбутній фахівець оздоровчої сфери в процесі професійної підготовки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Амосов Н. М. Энциклопедия Амосова. Алгоритм здоровья. Человек и общество / Н. М. Амосов. – Донецк : Сталкер, 2002. – 464 с.
2. Антонченко М. О. Інтерпретація понять «інформація» і «знання» в сучасній науці / М. О. Антонченко // Педагогічні науки : зб. наук. праць. – Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2001. – С. 3–11.
3. Бойчук Ю. Д. Еколого-валеологічна культура майбутнього вчителя : теоретико-методичні аспекти : монографія / Ю. Д. Бойчук. – Суми : Університетська книга, 2008. – 357 с.
4. Велика сучасна енциклопедія: у 10 т. Т. 4. Е–К / уклад. А. С. Івченко. – Харків : Книжковий клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2013. – 352 с.
5. Всемирная энциклопедия. Философия / гл. науч. ред. и сост. А. А. Грицанов. – М. : АСТ ; Минск : Харвест, Современный литератор, 2001. – 1312 с.
6. Гримак Л. П. Резервы человеческой психики : введение в психологию активности / Л. П. Гримак. – М. : Политиздат, 1989. – 319 с.
7. Колбанов В. В. Валеология: Основные понятия, термины и определения / В. В. Колбанов. – СПб. : ДЕАН, 1998. – 232 с.
8. Професійна освіта : Словник : навч. посіб. / уклад. С. У. Гончаренко та ін. ; за ред. Н. Г. Ничкало. – К. : Вища шк., 2000. – 380 с.

Авторська довідка

П. І. Б. Міхеєнко Олександр Іванович

Місце роботи Сумський державний педагогічний університет
ім. А.С. Макаренка, Інститут фізичної культури,
кафедра здоров'я людини та фізичної реабілітації

Науковий кандидат педагогічних наук, доцент кафедри здоров'
ступінь, вчен. людини та фізичної реабілітації

звання, посада

Домашня вул. Харківська буд. 12, кв. 8, м. Суми, 40024

адреса

Телефон 066.048.79.88

Електронна OMikheenko @yandex.ru

скринька